

Krutopřísná věda nebo pavučina lží? Ideologie 20.století

Doporučená délka lekce: 2x 45 min

Počet žáků: 30

Uspořádání třídy: samostatná práce a debata

Autor: David Černín

Návaznost lekce: 20. století a nástup ideologií. Hodina je ideální pro seminář nebo po probrání druhé světové války a kupř. roku 1948 v Československu. Předpokládá se základní znalost ideologií 20. století (fašismus, nacismus, komunismus).

Použité metody: diskuse, práce s textem, dohledávání

Výukové cíle lekce:

C1) osvojování demokratických principů v mezilidské komunikaci, k rozvíjení schopnosti diskutovat o veřejných záležitostech, rozpoznávat manipulativní strategie, zaujímat vlastní stanoviska a kritické postoje ke společenským a společenskovedním záležitostem, věcně (nepředpojatě) argumentovat, využívat historické argumentace na podporu pozitivních občanských postojů;

C2) zvládnutí základů společenskovední analýzy a historické kritiky, k rozlišování mezi reálnými a fiktivními ději, k chápání proměnlivosti interpretace jevů a idejí v závislosti na vývoji jedince a společnosti;

Plnění očekávaného výstupu RVP G:

Dějepis

- charakterizuje smysl historického poznání a jeho povahu jako poznání neuzavřeného a proměnlivého
- vymezí základní znaky hlavních totalitních ideologií a dovede je srovnat se zásadami demokracie; objasní příčiny a podstatu agresivní politiky a neschopnosti potenciálních obětí jí čelit

Seznam materiálů:

- List 1
- List 2

Zdroje a rozšiřující četba:

Popper, K. R., (1994): *Otevřená společnost a její nepřátelé I. Uhranutí Platónem*, přel. M. Calada, OIKOYMENH, Praha 1994.

Popper, K. R., (1994): *Otevřená společnost a její nepřátelé II. Vlna prorocství: Hegel, Marx a co následovalo*, přel. J. Odehnalová, OIKOYMENH, Praha 1994.

Popper, K. R., *Bída historicismu*, přel. J. Odehnalová, J. Mural, OIKOYMENH, Praha 1994.

Tucker, A., Historical Evitability. The Return of the Philosophy of History, in: Kuukkanen, J. M. (ed.), *Philosophy of History. Twenty-First-Century Perspectives*, London, Bloomsbury Academic 2021, s. 143–161.

Modelové hodiny byly vytvořeny s podporou Technologické agentury ČR reg. č. TL03000187 s názvem „Propedeutika kritického myšlení a mediální gramotnosti ve výuce dějepisu na středních školách“

Komentář k lekci:

Tato lekce je vhodná pro dějepisný seminář a jejím cílem je především hlubší reflexe role historického poznání a také toho, jak bylo ve 20. století zneužito v rámci ideologických konstrukcí. Hodina si bere inspiraci z díla K. R. Poppera a poukazuje na fakt, že tři zkoumané ideologie (fašismus, nacismus, komunismus) spolu sdílejí (mimo jiné) také víru v poznání univerzálních historických zákonitostí, které slouží k legitimizaci politických cílů.

Učitel by měl žáky vést k pochopení toho, že skrze cílenou selekci prvků určitého historického vyprávění a následné doplnění o nesprávně aplikované vědecké teorie (či přímo pseudovědecké teorie) lze vytvořit působivý a zdánlivě přesvědčivý narativ, který je ovšem pouze jen manipulativní rétorickou konstrukcí.

Závěrečným cílem by pak mělo být pochopení, že pouhé řetězení historických událostí nelze použít k predikci budoucích dějů a to zejména v případě, že toto řetězení není doplněno o robustní a dobře ověřitelnou teorii, např. z oblasti psychologie, sociologie, přírodních věd, atp.

Žáci by se měli rovněž zamyslet nad tím, jaké případy využívání rétorických odkazů na „zákonitosti historického vývoje“ vidí v současném veřejném prostoru.

Struktura lekce

Evokace:

Třída dostane k dispozici List 1 a plní postupně uvedené úkoly. Otázky slouží k diskusi. Citáty v **úkolu 1** mají evokovat úvodní hodinu dějepisu a vést k zamyšlení nad hodnotou historického poznání. Tvrzení v **úkolu 2** představují komplexnější myšlenky jako určitou nadstavbu předcházejících citátů. V **úkolu 3** jsou žáci konfrontováni s anonymními citáty, které nesou rysy tvrzení v úkolu 2 (zdůrazněno *kurzivou*). Měli by být schopni tyto aspekty identifikovat. Žáci se mohou snažit identifikovat původ citátů v úkolu 3, ale jde o záměrně obtížný cíl.

Uvědomění si významu:

Třída dostane k dispozici List 2. V rámci **úkolu 4** se dozví autory citátů z úkolu 3. Nyní mohou dodatečně hledat rysy zmíněných ideologií v uvedených citátech.

Reflexe:

V rámci úkolu 5 se žáci seznámí s osobou Karla Poppera a s jeho kritikou společného základu ideologií 20. století. Otázky slouží k reflexi jak o ideologiích 20. století, tak o roli historického poznání ve společnosti.